

“Trebuie subliniat și reținut faptul că rugăciunea este mult mai puternică în fața icoanei” - Interviu cu Părintele Prof. Univ. Dr. Nicolae D. Necula de la Facultatea de Teologie Ortodoxă “Iustinian Patriarhul” din București...

Prolog - Icoana Ortodoxă – adevăr al învățaturii despre Iisus Hristos...

Creștinismul se înțelege ca fiind relația omului cu Dumnezeu. Această relație are caracter istoric, prin urmare problema omului și a lui Dumnezeu se studiază, se înțelege în sens teandric-istoric. Deasemenea, religia creștină, care este revelată, este căutarea omului de către Dumnezeu. Această căutare este lungă, ea are origini în creație, când omul a fost creat după „chipul” și asemănarea lui Dumnezeu și până la cuvintele Evangheliei: „și cuvântul trup s-a făcut”. Prin icoană, ca reprezentare a lui Dumnezeu întrupa, Biserica Ortodoxă mărturisește despre asumarea firii omenești în ipostasul Cuvântului lui Dumnezeu și deci despre mântuirea firii noastre. Icoana „izvorăște astfel din învățătura despre mântuire”.

Argumentul principal al cinstirii icoanelor este, deci, întruparea lui Iisus Hristos: „Odinioară Dumnezeu, cel netrupesc și fără formă, nu se reprezintă nicidecum în icoană. Dar acum, după ce s-a arătat în trup și cu oamenii a petrecut, înfățișez în icoană ceea ce este văzut al lui Dumnezeu”, ne spune Sfântul Ioan Damaschinul. (Cuv. I. Despre icoane)

Dar, înainte de a intra în această problemă, voi prezenta ca argument al cinstirii icoanei, față de interdicția mozaică a chipului cioplit, o prețioasă precizare a deosebirii între *idol* și *simbol*. El a fost făcut pentru prima dată în istorie de către Părinții Bisericii în timpul marilor controverse iconoclaste. Prin ea a putut fi împăcată în conștiința creștină, contradicția aparentă din Vechiul Testament între interdicția chipurilor cioplite (Exod. 22, 4-6; 22, 25; 32, 1-4; Levitic 26, 1; Deuteronom 4, 19-20; 27, 15) și porunca de a se turna doi heruvimi în cortul sfânt (Exod. 25, 18-21), sau de a se turna un șarpe de aramă ca semn a lui Iisus Hristos (Numeri 21, 8-9).

Iată un citat clasic a Sfântului Teodor Studitul (Antiorh I) „*O ce nebunie! Negația (închinări la idoli), oprește a se asemena Dumnezeu cu o făptură din cele ce sunt, cu soarele, cu luna, cu stelele, sau cu alceva dintre celelalte, care e una cu construirea de idoli; afirmația vrea să ridice pe Israel pe o cale simbolică, prin anumite clipuri și forme la contemplarea și slujirea unicului Dumnezeu. Oare nu este și chipul (paradigma) întregului cort o manifestare văzută a slujirii în duh, desemnată prin vedenii simbolice marelui Moise, De Dumnezeul tuturor?*”. Acest text face o diferențiere clară și limpede între idol și simbol. Idolul fixează spiritul închinătorului la lumea creată, simbolul privește la înălțarea minții omenești dincolo de el, la contemplare și închinare spirituală a lui Dumnezeu. El nu este o realitate pentru sine, ci în *funcție* de o altă realitate pe care o simbolizează. El este o scară care ajută spiritul să urce la realitatea simbolizată. Este văzut deci în *funcție* de transcendență. Idolul nu înalță spiritul la o transcendență, ci îl coboară în creație, îl reduce la datele imanentului, dar acest imanent este divinitatea. Patriarhul Nichifor Mărurisorul zice: „*Sensul idolilor și al înclinării lor de către cei rătăciți, rămânând la ceea ce se vede și neputând indica mai mult... îndreaptă mintea omului la pieire și la materia nensuflețită*”. De aceea Sfântul Apostol Pavel (I Corinteni 8,4) spune: „*Nu este vreo putere în idoli, ci sunt pietre și demoni...*”. Tocmai pentru

faptul că *idolii* simbolizează forțe imanente, exagerate demonic, sau asociat mituri, care personifică aceste forțe, iar cultul lor este legat de mituri animând și el acele patimi în oameni. Acest cult a fost numit idolatrie. În schimb simbolul sacru este un semn sensibil al prezenței lui Dumnezeu, de pildă: „*Să faci doi heruvimi din aur,... să fie aripile întinse pe deasupra... „Acolo Mă voi întâlnii cu tine”* iată deci imagini așezate pe Chivotul Legământului, chiar deasupra sulurilor Legii care le interzice. Prin simbolurile sale, Vechiul Testament mărturisește credința sa în comunicabilitatea lui Dumnezeu prin mijloace sensibile și o anticipare a icoanelor, precum Vechiul Testament este o anticipare a lui Iisus Hristos.

Icoana nu mai este *nici idol*, care identifică natura sau diferitele ei forțe cu Dumnezeu, *nici simbol* care atestă prezența lui Dumnezeu dar îi afirmă distincția de el, ci *reprezentare lui Dumnezeu însuși devenit ipostasul personal a firii umane*. Icoana păstrează distincția între creatură și Dumnezeu, dar vede într-o față umană creată pe ipostasul dumnezeiesc însuși devenit subiectul ei. Ea este locul unei prezențe harice, ea face trecerea de la tip la prototip, de la ceea ce este zugrăvit la ceea ce este în original.

Învățătura Bisericii despre icoană se bazează pe fundamentul ei hristologic, întruparea lui Iisus Hristos dă sens icoanei, iar apărând icoana, ea a avut conștiința că apără temeiurile credinței. Pentru iconoclaști icoana veritabilă este aceea identică cu prototipul, ajungând la concluzia că singura icoană a lui Iisus Hristos este Euharistia. Pentru Biserică Sfintele Daruri nu sunt o icoană tocmai pentru faptul că sunt identice cu Prototipul lor, ele nu se prefac în imaginea, ci în „*prea curat Trup și scump Sânge*” a lui Iisus Hristos. Noțiunea de „*icoană*” presupune diferențierea esențială dintre imagine și prototip. Ea este spune Patriarhul Nichifor, o *asemănare* a prototipului, dar se deosebește prin natură de acesta. Dacă nu se acceptă această distincție se ajunge la idolatrie. Pentru iconoclaști nu poate fi icoană, decât aceea xare poate reprezenta cele două naturi ale lui Iisus Hristos - umană și divină. Dogma de la Sinodul IV Calcedon (451) face însă o distincție clară între naturi pe de o parte și persoana, pe de alta. De aici icoana nu reprezintă nici natura umană, nici cea divină, ci persoana, spune Sfântul Teodor Studitul a unei Persone divine întrupate, în cazul lui Iisus Hristos. Icoana se leagă de prototip pentru că îi reprezintă persoana și îi poartă numele. Dar se face distincția netă: „*În Sfânta Treime, Iisus Hristos se deosebește de persoana Sa. În icoane, El se deosebește de propia Sa reprezentare prin natură*” ne spune Cuviosul Teodor Studitul.

De la interzicerea picturii, reprezentării lui Iisus Hristos s-a ajuns la respingerea tuturor celorlalte icoane. Împotriva lui Leon al III, care a dat un Edict în sensul acesta, Sfântul Ioan Damaschin arată sensul acestei interziceri: „*Dacă pictezi imagini ale lui Iisus Hristos fără să le pictezi și pe cele ale sfinților, este limpede că ceea ce interzici nu este reprezentarea, ci venerarea sfinților*”. El percepe legătura intimă ce există între venerarea icoanelor și cea a sfinților. Refuzând venerarea sfinților se sfârșește logic prin a se respinge venerarea moaștlor, și în general, a tot ceea ce este material.

Cu alte cuvinte, pentru Ortodoxie, mântuirea este legată tocmai de materie, fiindcă ea este realizată prin unirea ipostatică dintre Dumnezeu și trupul omenesc. Sfântul Ioan Damaschin răspunde în acest sens: „*Nu ador materi, ci pe Creatorul materiei, Care a devenit materie de dragul meu, Care a vroit să locuiască în materie și Care, prin cele materiale, mi-a dus mântuirea*”... Pentru Sfântul Teodor Studitul, icoana este o confirmare a chenozei Fiului lui Dumnezeu; ca atare nu este urâtă Domnului: „*Nu este urâtă de Dumnezeu, o, cugetător al deșertăciunii, ci este chiar foarte iubită*”. Fiindcă,

altfel, cum ar fi făcut ceea ce I-a fost urât să facă? Căci nimic nu are atât de primordial omul între însușirile Lui, ca putința de a fi înfățișat în chip. Iar ceea ce nu poate fi înfățișat în chip nu este nici om, ci vreun avorton. Vezi, prin deșartele tale cuvinte, ce deduci că este Iisus Hristos, cel ce, pentru imensa lui bunătate, a iubit să se facă om adevărat în toate?... Și cum se va crede că și-a luat trup din Sfânta Fecioară, dacă nu se zugrăvește în icoană la fel ca noi?...

Dacă nu se înfățișează în icoană, nu este din ea trupul, ci ceva deosebit... Și ca urmare, Răscumpărătorul nu a dat morții prețul pentru noi... nici n-a înfrânt pentru sine împărăția morții... Nu a omorât moartea în trup, nu om a înviat în Iisus Hristos cei ce am murit în Adam... Depărtează-te, așadar, de la rătăcire, de voiești, omule, și cunoaște că Iisus Hristos, făcându-se om adevărat, a fost vestit de cuvântoătorii de Dumnezeu ca unul ce poate fi descris prin cuvinte și zugrăvit. Pentru că cele ce cuvântul le înfățișează istoriei prin auz, acelea pictura tăcând le arată prin imitare”.

Sfântul Teodor Studitul vede implicată în negarea icoanei, negarea întregii opere de mântuire a lui Iisus Hristos, a patimii, morții etc. El constată paralelismul între cuvântul despre Iisus Hristos și icoana Lui. Căci și cuvântul zugrăvește în mintea ascultătorilor un chip al lui Iisus Hristos...

Prin urmare, a nega lui Iisus Hristos capacitatea, posibilitatea și putința de a fi zugrăvit în icoană, înseamnă a nega toate însușirile Lui trupești, deci a cădea în dochetism. Nicăieri nu se spune că Iisus Hristos a fost *fară chip*. Icoana aceasta arată că a avut chip, a luat chip de rob, după cum spune Sfântul Apostol Pavel la Filipeni 2,9. În inima iconoclasmului și a tuturor ereziilor tipice. Părinții au descoperit „*reducția și chiar refuzul misterului kenozei*”. Icoana devine o confirmare mai mult a *misterului kenozei* devine ca mijloc paradoxal de realizare a teoriei umane a îndumnezeirii...

“Trebuie subliniat și reșinut faptul că rugăciunea este mai puternică atunci când este spusă în fața icoanei”... Icoanele ajută să ne reprezentăm persoana căreia ne închinăm. Stăm în fața icoanei Maicii Domnului, dar nu credem că acea icoană este Maica Domnului. Nu cinstim materia, ci persoana reprezentată”, afirmă și susține Părintele Profesor de Liturgică, Pastorală și Artă Sacră Nicolae D. Necula, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă “Iustinian Patriarhul” din București, care a avut amabilitatea să ne vorbească despre sfințirea, rostul și folosul icoanei...

- Preacucernice Părinte Profesor, cum recunoaștem o icoană pictată conform tradiției noastre ortodoxe?

- Acum există o întreagă industrie, dacă îi putem spune așa, de icoane: magazine întregi, adevărate centre, unde se vând tot felul de reprezentări. O parte din aceste spații sunt uneori neadecvate pentru păstrarea lor. Faptul că așezăm icoana alături de alte obiecte nu arată decât desconsiderare.

Să știți că în tradiția ortodoxă există un mod anume de a picta. Pentru noi, icoana nu este o reproducere după natură sau o redare a frumuseții carnale sau trupești. Ci, pur și simplu, este o pictură stilizată, o pictură spiritualizată, dacă putem spune așa. Chipul apare transfigurat. Nu urmărim să reprezentăm frumusețea carnală - un obraz frumos, ochi frumoși, ci chipul interiorizat al omului care privește și înăuntrul lui și spre Dumnezeu. De aceea, sfinții în pictura ortodoxă apar cu fețele trase de post, de rugăciune, de meditație. Nu sunt asemenea sfinților lui Rafael sau Michelangelo.

Mergem deseori prin casele credincioșilor, cu icoana sau cu Botezul și vedem tot felul de kitsch-uri, că icoane în nici un caz nu sunt, și ceea ce mă frapează este prezența

tot mai pronunțată a icoanei, luată din tradiția catolică, în care apar Iosif cu Maria și cu pruncul. Iosif, un tânăr aproape de aceeași vârstă cu Maria - ceea ce nu corespunde realității și adevărului istoriei -, cei doi sunt, să-mi fie iertat, ca doi îndrăgostiți care privesc cu multă dragoste la copilul lor rubicond, așezat într-un leagăn. Faptul că o găsim aproape peste tot este o abatere de la credința noastră ortodoxă și le spun credincioșilor că o astfel de icoană nu este conformă cu tradiția noastră.

- În aceste împrejurări și conjuncturi, ce vă răspund oamenii?

- Ei zic și susțin că țin o astfel de icoană în casă pentru că este frumoasă. Este adevărat că este vorba despre Sfânta familie acolo, dar nu este redată după adevărul istoric și nu după canoanele noastre. Noi pictăm sfinții care privesc la lumea de dincolo, sfinți care vin din lumea postului, a rugăciunii, a meditației, a înclinațiilor spre bine, spre Dumnezeu.

- Părinte Profesor, să înțeleg că mulți nu cunosc semnificația unui obiect sfânt în casă, fapt pentru care icoana este văzută ca simplu obiect de podoabă?

- Da. Este un obiect care umple un colț, pus alături de răpirea din Serai. Cred că aici este vorba și de cultura maselor, în general, și de lipsa de informare și de cultură teologică a credincioșilor, și de gust, în același timp. De aceea trebuie foarte mult lucrat în privința aceasta. Noi, preoții, avem datoria ca atunci când ne prezintă la altar asemenea lucrări să le spunem oamenilor - fără să-i jignim sau să-i facem să se rușineze - că nu este în tradiția noastră ortodoxă o icoană zugrăvită astfel.

- Preacucernice părinte Profesor, sunt păreri și opinii diferite în ceea ce privește sfințirea icoanei. Unii spun că icoana este sfântă prin ea însăși, alții că este indicat ca o icoană să stea 40 de zile în Altar, după care trebuie sfințită. Cum comentați acest lucru?

- Orice icoană pe care o folosim în casă sau în lăcașul de cult se sfințește. În biserică se sfințesc icoanele odată cu târnosirea acesteia. În casele particulare, icoanele pe care le avem pentru suflet le sfințim mergând cu ele la Sfânta Biserică. Tradiția spune, dar nu este neapărat o regulă, ca icoana să stea în Biserică 40 de zile, după care se sfințește de către preot și se dă credincioșilor spre închinare. În Molitfelnic avem rugăciuni pentru toate categoriile de icoane - ale Mântuitorului, ale Maicii Domnului și ale sfinților. În funcție de icoanele care urmează a se sfinți se citesc rugăciunile potrivite, cu rugăciuni începătoare, psalm, și alte două, trei rugăciuni, după care sunt stropite cu apă sfințită.

Părintele Profesor Dumitru Stăniloae spunea că dacă icoana poartă chipul Mântuitorului, al Maicii Domnului sau al unui sfânt este deja sfântă. Însă cred că nu este suficient numai atât. Tradiția în biserică spune că orice lucru pe care îl întrebuițăm trebuie sfințit - așa cum sfințim biserica pe care o zidim din nou sau o resfințim, în cazul în care o pictăm, la fel procedăm și cu icoanele. Prin sfințirea acestora le scoatem din întrebuițarea obișnuită a materiei din care sunt compuse - lemn, sticlă, sau alte metale - și le trecem în categoria obiectelor sfinte. Le dăm o destinație specială. Asta înseamnă sfințire. El rămâne tot lemn, sticlă, dar cu o destinație exactă și precisă. Cred că este obligatoriu să facem lucrul acesta, pentru că până și crucea nu este sfântă prin ea însăși, ci trebuie sfințită la rândul ei. Este o încărcătură de har pe care o primesc și crucea, și icoana, întotdeauna prin rugăciunea pe care o citește preotul sau episcopul, urmată de stropirea cu apă sfințită.

- Preacucernice Părinte, ați menționat perioada de 40 de zile, timp în care icoanele sunt ținute în Altar, urmând a fi sfințite. De ce 40 de zile?

- După practica pe care a urmat-o Moise, faptul că a ținut postul de 40 zile. La fel

și posturile noastre care țin aproape 40 de zile. Este un soroc această perioadă de 40 de zile pe care o întâlnim foarte des în Biblie sau Sfânta Scriptură. Considerăm că este termenul în care se încarcă cu energiile respective, cu harul o icoană sau alta.

- Părinte Profesor, de unde ar trebui să-și procure oamenii icoane ortodoxe?

- De la magazinele de obiecte religioase și bisericești ale Patriarhiei Române, fiindcă sunt destule și în țară. Fiecare Arhiepiscopie și Episcopie are câteva magazine cu astfel de icoane. Noi avem numai puțin de 600 de pictori bisericești, dintre care și foarte mulți iconari, care trec printr-un examen, sunt oameni care cunosc exigențele în materie de pictură.

- O icoană bine realizată costă, este sufficient de scumpă. Cei care nu și-o permit, din punct de vedere financiar, este bine să cumpere litografii?

- Da, bineînțeles. Și acestea se fac tot după niște reguli precise. Nu toate icoanele pot fi pe lemn sau pe sticlă, sunt și scumpe. Atunci omul își cumpără o litografie, o înrămează și o pune în casă ca icoană. Și aceste litografii se vând tot prin Patriarhia Română.

- Preacucernice părinte Profesor, câte icoane trebuie să țină un credincios în casa sa?

- Am văzut în casele credincioșilor două variante: ori au icoane în toate camerele, și este foarte bine să avem măcar o iconiță în fiecare cameră, ori au un colț al icoanelor. La cineva am văzut o cămăruță special rezervată, un adevărat altar, probabil că acolo își făcea rugăciunile, cu multe icoane, majoritatea dintre ele de valoare. Să împopoțonăm casa cu icoane nu are rost. O icoană într-o cameră e suficient, cred eu, iar dacă vrem să ne facem un altăraș, sigur că putem, dar spațiul respectiv să fie rezervat numai pentru așa ceva. Altfel, ele tind să se banalizeze. Când te rogi în fața icoanei Maicii Domnului și a Mântuitorului, ți-e concentrată mintea la aceștia. Când ai mai mulți sfinți, nu știi cui să adresezi rugăciunea și la care să te uiți mai întâi. Rugăciunea este mai puternică atunci când este spusă în fața icoanei. Icoanele ajută să ne reprezentăm persoana căreia ne închinăm. Stăm în fața icoanei Maicii Domnului, dar nu credem că acea icoană este Maica Domnului. Este asemenea unei fotografii a mamei, pe care o privim și avem impresia că stăm de vorbă cu ea, chiar dacă mama este departe. Așa se întâmplă și cu icoana. Nu cinstim materia, ci persoana reprezentată. Icoanele ne ajută ca să ne concentrăm mai ușor la persoana respectivă simbolizată acolo.

- Părinte Profesor, despre rostul și rolul icoanei ce ne puteți spune?

- Reprezentarea grafică a persoanelor Sfintei Treimi, a Maicii Domnului, a sfinților are rolul de a ne apropia de persoanele respective, de a ne întări credința în viața și activitatea lor, de a urma pilda vieții lor. Icoanele dintr-o biserică sunt o reprezentare a întregii iconomii a mântuirii. Avem acolo Biblia în imagini. De aici și rolul instructiv-educativ al icoanei, care ne învață adevărul de credință. Au fost cazuri de persoane care s-au convertit sau și-au schimbat viața dintr-o simplă privire a icoanei sau după ce au văzut cuvintele scrise sub ele.

- Ce fel de icoane ar trebui să nu lipsească din casa, din locuința nici unui credincios?

- Icoana Mântuitorului nostrum Iisus Hristos nu trebuie să lipsească din casă, pentru că El este cel căruia ne adresăm în toate rugăciunile noastre. Tot cultul ortodox este adresat Mântuitorului. În fiecare casă trebuie să existe măcar o icoană a Mântuitorului. Dar pietatea, și evlavia populară, este mult mai apropiată de Maica

Domnului, fiindcă o simt ca pe o mamă, căruia i se roagă mai cu încredere, cu nădejde, uneori cu mai mult curaj. Maica Domnului, fiind cea mai mare mijlocitoare pentru noi, oamenii de pe pământ, atunci ea este cea căreia îi adresăm rugăciunile cele mai dese. De aceea, nu întâmplător, icoana Maicii Domnului se regăsește în cele mai multe case. Dacă fiecare familie are un sfânt patronal, atunci e normal să țină și icoana sfântului respectiv. Dacă au numele unui sfânt, neapărat îi poartă și icoana în casă, pentru că acela este protectorul lor în chip deosebit. Nu contează ce icoane avem, important este să avem icoane sfinte, care sunt modele pentru viața noastră creștină.

- Preacucernice părinte Profesor, în altă ordine de idei, ați fost întotdeauna un prieten mai mare al copiilor. Cum apreciați dorința, silința și strădania acestora de a picta icoane?

- Ani de zile am fost în juriul pentru aprecierea icoanelor pictate de copii, am și scris foarte multe articole la Chemarea credinței și vă spun sincer că am fost impresionat de cât dar au copiii noștri. După Revoluție, a fost o explozie aș putea spune de mici talente. Sunt atât de hăruiți, că uneori pictează mai bine decât pictorii calificați. Aceste daruri trebuie cultivate. Acești copii trebuie urmăriți pas cu pas și călăuziți spre așa ceva, pentru că de aceea au fost făcuți. Au darul picturii. Am fost impresionat și am scris articole elogioase despre ei de fiecare dată, pentru faptul că nu credeam că se poate lucra atât de frumos. Galeriile pe care le făceam la expozițiile de pictură erau pe departe galerii de artă, fie că era vorba de picturi pe lemn, sticlă. Este nevinovăția sufletească care îi ajută să picteze. Acele icoane sunt sfinte prin sfințenia copiilor care o pictează; aproape că nu mai are nevoie de sfințire.

- Preacucernice Părinte Profesor, vă mulțumim în mod deosebit pentru toate cuvintele de folos, adresate nouă!...

- Cu multă plăcere. Doamne ajută!...

Epilog - o viață la Biserica Icoanei...

De peste 48 de ani, Părintele Profesor Nicolae D. Necula slujește la Biserica Icoanei din București. Cuvintele Părintelui Profesor Constantin Galeriu – “Nimic nu e întâmplător, totul e proniator” - își găsesc perfect reflexia în misiunea de preot, dar și în cea ca dascăl a părintelui profesor Necula. Acesta recunoaște că venirea la Biserica păzitoare a Icoanei Făcătoare de Minuni a Maicii Domnului a fost ca o grijă deosebită pe care Dumnezeu i-a purtat-o de când se știe. Firul vieții și-a urmat cursul firesc și totul i-a fost dat, ca și cum Îngerul păzitor l-ar fi purtat de mână. După ce în anul 1964 a pășit pentru prima dată în această Biserică centrul capitalei, în calitate de cântăreț, în perioada studenției, de atunci, Părintele Nicolae Necula nu a mai plecat din Grădina Icoanei. Este grădina din sufletul duhovnicului, dar și grădina atent îngrijită din fața casei sale, printre ai căror pomi se vede biserica frumoasă, înaltă, curată. Cât privește minunile Icoanei Maicii Domnului, părintele se rezumă doar la a prezenta sentimentul de protecție deosebită și la nădejdea pe care le trăiește alături de credincioși. Dincolo de toate acestea, un fapt este grăitor: Părintele Profesor Nicolae Necula are parte în fiecare zi de minunile Maicii Domnului, pentru că aceasta îl ocrotește în însăși grădina sa și îi dă puterea să slujească lui Dumnezeu, spre folosul oamenilor...

Stelian Gomboş